

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף מא

(בעמוד הקודם)

אמר מר: נוגח משלם את הכופר רובע אינו משלם את הכופר: הגמרא מקשה: איך מדובר? אם השור שרבע את האישה הרג אותה ברביעה - מדוע הוא לא משלם כופר, מה ההבדל איך הוא הרג אותה (על ידי נגיחה בקרן או על ידי רביעה)?

ואם מדובר שהוא רבע ולא הרג אותה - אם כן אין שום השוואה בין נוגח לרובע, כי הסיבה שרובע לא משלם כופר זה בגלל שהוא לא הרג אותה!

תירוץ: אמר אבי: מדובר שהשור רבע אותה ולא הרג אותה ברביעה, אבל בגלל שהיא חטאה איתו, בית דין הרגו אותה. אם כן היה מקום לומר שזה נחשב שהוא הרג אותה וישלם כופר, קמ"ל שלא.

רבא אמר: מדובר שהוא רבע אותה והרג אותה ברביעה. ומה שהקשינו מה ההבדל איך הוא הרג אותה? התשובה: כופר משלם רק אם כוונתו להזיק. ולכן קרן שכוונתו להזיק משלם כופר, אבל רובע אין כוונתו להזיק ולא משלם.

במאי פליגי: במה חולקים אביי ורבא שתירצו כל אחד תירץ אחר?

ברגל שדרסה וכו': הבהמה לא התכוונה להזיק, ולכן לדעת אביי משלם כופר כי לדעתו אין הבדל אם כוונתו להזיק או לא (לגבי כופר), אבל לדעת רבא לא משלם כופר.

תניא כוותיה דרב: שאמר שור האיציטדין כשר לגבי מזבח. ודלא כשמואל הפוסל.

משנה: שור שנגח את האדם ומת האדם, אם הוא שור מועד להרוג את האדם, על בעל השור לשלם כופר לירשי המת, ואם הוא שור תם פטור מן הכופר (- סקילה).

זזה וזה חייבין מיתה: שור שהרג אדם בין אם הוא מועד או תם, חייב השור מיתה. **וכן בכך וכן בכך:** גם אם השור הרג בן קטן או בת קטנה הוא חייב סקילה וכופר כגדולים.

נגח עבד או אמה: שור שנגח עבד או שפחה כנעניים והרג אותם, משלם לאדון 30 שקלים בין אם העבד היה שווה מאה מנה או שהיה שווה רק דינר, שנאמר "אם עָבַד יִגַח הַשּׁוֹר או אִמָּה, כִּסְּף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאֲדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסְּקָל".

גמרא: קושיא: וכי מאחר: אם סוקלים שור תם שהרג, א"כ איך יתכן שור שהוא מועד להרוג אדם, והרי כבר בנגיחה הראשונה שהרג סוקלים אותו?

רבה מתרץ: מדובר בשור שרץ אחרי שלשה בני אדם בזה אחר זה וברחו מפניו, ואמדו בית דין שאם לא היו בורחים היה הורג אותם, ולאחר שעשה כך שלשה פעמים נעשה מועד, אבל אינו נסקל כעת שהרי לא הרג, אבל אם יהרוג מכאן ואילך יסקלוהו.

רב אשי מתרץ: שור לא נעשה מועד מחמת שאמדוהו, אלא מדובר שנגח ופצע שני בני אדם, ולאחר שנגח את השלישי מתו כל השלושה, ונמצא שהוא נעשה מועד להרוג אדם מחמת הנגיחה השלישית ולכן משלם על השלישי כופר.

רב זביד מתרץ: מדובר שנגח והרג שלשה בהמות ונעשה מועד אף להרוג אדם, ולאחר מכן נגח אדם ואז נסקל ומשלם כופר.

קושיא על רב זביד: וכי מועד לכהמה הוי מועד לאדם?

רב שימי מתרץ: אלא מדובר שהרג שלשה גויים ונעשה מועד להרוג אדם, אבל כיון שאינו נסקל על הריגת גוי לכן רק לאחר מכן כשהרג ישראל הרי הוא נסקל ומשלם כופר.

קושיא על רב שימי: וכי מועד לעכו"ם הוי מועד לישראל?

רשב"ל מתרץ: מדובר שהרג שלשה בני אדם שהם 'טריפה', דהיינו שהם עומדים למות ולא יכולים לחיות (- כגון שניקב קרום המוח שלהם), וכיון שהם נחשבים כבר כאילו שאינם חיים לכן השור לא חייב על הריגתם, אבל ע"י נגיחתם הוא נעשה מועד להרוג אדם, ולכן רק אח"כ כשהרוג אדם שאינו 'טריפה' הוא יסקל וישלם כופר.

קושיא על רשב"ל: וכי מועד לטרפה הוי מועד לְשָׁלֵם (= לאדם שלם שאינו טריפה)?

רב פפא מתרץ: מדובר שהרג אדם ולאחר שהעידו עליו שנגח ברח לאגם, ושוב הרג וברח לאגם, ולכן לא סקלו אותו כשהיה תם.

רב אחא בריה דרב איקא מתרץ: מדובר שהעידו בו עדים שנגח ונגמר דינו להיסקל, ואח"כ באו עדים והזימו את העדים הראשונים (= שאמרו להם והרי עמנו הייתם במקום פלוני באותו היום שאמרתם שראיתם שהשור נגח וא"כ לא יכולתם לראות שנגח ואתם שקרנים) ופטרו את השור, וכן היה גם בנגיחה השניה (שהעידו בו והזימו אותם), ובנגיחה השלישית באו עדים והזימו את המזימים וא"כ התברר שבאמת הוא כן נגח את שתי הנגיחות הקודמות וכעת זו הנגיחה השלישית, ונמצא שכעת השור מועד ונסקל ומשלם כופר.

הגמ' שואלת: הניחא וכו': אמנם התירוץ הזה טוב לפי מי שסובר שמיעדים את השור, כלומר שכדי להפוך את השור למועד צריך להעיד שהוא נגח שלושה נגיחות בשלושה ימים, ולכן למרות שהוא נעשה מועד בבת אחת מחמת עדותם של העדים שהזימו את המזימים אין בזה בעיה. אבל לסובר שמיעדים את הבעלים של השור, כלומר שכדי להפוך את השור למועד צריך להעיד בבעל השור במשך שלושה ימים כדי שידע שעליו לשמור את שורו, א"כ קשה מדוע השור נעשה מועד בבת אחת מחמת עדותם של העדים שהזימו את המזימים, והרי בעל השור יכול לטעון שהוא בכלל לא ידע ששורו הרג, שהרי לא התרו בו על כך, לפי שהעדים שהזימו את העדים הראשונים הטעוהו לחשוב שבאמת לא נגח.

תירוץ: כגון: מדובר שהעדים האחרונים שהזימו את המזימים העידו שבכל פעם שהשור נגח בעל השור היה עם השור וראה שנגח, ולכן אינו יכול לטעון שלא ידע.

חוזרים לתירוצים על הקושיא הראשונה:

רבינא מתרץ: מדובר שהעדים שהעידו על השור שנגח את שתי הנגיחות הראשונות מכירים את בעל השור אבל לא מכירים את השור, והם העידו שאחד מהשוורים שלו נגח, ולכן לא סקלוהו, ורק בנגיחה השלישית הם הכירו את השור ולכן רק אז נסקל ומשלם כופר.

קושיא: מאי ה"ל (= הוה ליה) למעבד? א"כ מה היה על הבעלים לעשות, והרי אינו יודע על איזה שור לשמור?

תירוץ: משום דאמרי ליה: לפי שאומרים לבעל השור 'יש לך שור נגחן בעדר שלך, ועליך לשמור על כולם'.

*

ת"ר ממשמע שנאמר: שור שהרג אדם וחייב סקילה בשרו אסור באכילה, שנאמר "סְקוּל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ", הגמרא מקשה הרי אם השור הולך לסקילה פשוט שבשרו אסור לאכילה (כי הוא מת בלא שחיטה), ומדוע צריך לכתוב ש'לא יאכל את בשרו'?

אלא ללמד שלאחר שנגמר דינו של השור ונפסק שהוא חייב סקילה, אפילו אם שחטו אותו הוא אסור באכילה.

אין לי אלא באכילה בהנאה מנין: מנין ששוא שנפסק דינו לסקילה אסור גם בהנאה?

קושיא: וממאי ד'לא יאכל את בשרו' וכו': מניין ש'ולא יאכל את בשרו' בא ללמד שאסור לאכול את שור הנסקל שנשחט לאחר שנגמר דינו, אולי באמת שור שנשחט לאחר גמר דינו מותר באכילה, ו'ולא יאכל את בשרו' בא ללמד שהשור לאחר סקילה אסור בהנאה, וזאת אליבא דרבי אבהו הסובר שבכל מקום שנאמר איסור 'אכילה' הכוונה גם לאיסור הנאה, אלא אם כן פירט לך הפסוק היתר אכילה, וכמו באיסור נבילה:

נאמר "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי" מדוע הוצרכה התורה לכתוב במפורש שמותר להנות מהנבילה על נתינה לגר או מכירה לגוי, והרי כל האיסור שנאמר בפסוק הוא באכילה בלבד? אלא מכאן שכשנאמר בתורה איסור 'אכילה' הכוונה גם לאיסור הנאה, ולכן התורה הוצרכה לפרש שבמקרה של נבילה האיסור הוא רק באכילה ולא בהנאה.

תירוץ: אמרי הני מילי: דוקא כאשר איסור האכילה נלמד מהלשון 'אכילה' שנאמר בפסוק, אז לומדים ממנו גם איסור הנאה וכמו שלמדנו מנבילה (והסברא כזה היא שהתורה כללה את כל ההנאות ביחד עם הנאת האכילה). אבל כאן הרי את האיסור האכילה כבר לומדים מ'סְקוּל יִסְקַל הַשּׁוֹר' (שהשור נעשה נבילה האסורה באכילה)

כנ"ל, ולא יתכן לומר שלשון אכילה שנאמר בפסוק "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ" בא ללמד רק על ההנאה - כי אם כן היה צריך להיות כתוב רק איסור הנאה: "ולא יהנה".

אי נמי: וגם אם כן היה כתוב לשון 'אכילה', בכל אופן היה מספיק לכתוב רק 'ולא יאכל', מדוע הוסיפה התורה 'את בשרו'? אלא ללמד שגם אם שחטו אותו לאחר שנגמר דינו הוא אסור באכילה, כי הלשון 'את בשרו' בא לומר ש'עשו ממנו בשר' דהיינו שחטו אותו לאכילת בשר, ובכל אופן אסור לאכול אותו.

נמצא שאי אפשר לפרש ש'לא יאכל' הכוונה לאיסור הנאה, אלא הכוונה לאיסור אכילה, ומכיון שאין צורך לכתוב איסור אכילה, בהכרח שהאיסור הולך על שחיטה לאחר גמר דין. וכמו שהעמדנו בתחילה.

מתקיף לה מר זוטרא: אולי כל מה שהתורה אסרה באכילה שור שנשחט לאחר גמר דינו, זה דוקא כ'ששחט' אותו באבן חדה, שאז הדבר דומה לסקילה. אבל אם הוא שחט אותו בסכין התורה לא אסרה את הבשר באכילה?

תירוץ: אמרי אטו סכין וכו': האם כתוב בתורה שמצות שחיטה היא דוקא בסכין? ומכיון שגם שחיטה באבן נקראת 'שחיטה', והתורה אסרה את הבשר באכילה בשחיטה באבן, ממילא הוא הדין בסכין.

והתנן: ולא רק שמדאורייתא אבן כשרה לשחיטה, גם מפורש כך בברייתא.

קושיא: והשתא דנפקא ליה וכו': לאחר שלמדנו כרבי אבהו שאיסור אכילה כולל גם איסור הנאה, נמצא ש"ולא יאכל אֶת בְּשָׂרוֹ" כולל גם איסור הנאה (אפילו אם נשחט לאחר שנגמר דינו וכל שכן לאחר סקילה). ואם כן קשה מה לומדים מ"וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי"?

תירוץ: להנאת עורו: לולא שהיה כתוב "וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי" היינו חושבים שעורו מותר ורק בשרו אסור, משום שכתוב "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ".

קושיא: ולהנך תנאי: ולאותם תנאים (שיובאו לקמן בהמשך הסוגיא) הדורשים את הפסוק "וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי" לדרשות אחרות - מהיכן הם לומדים שהעור אסור בהנאה?

תשובה: מ"ולא יאכל אֶת בְּשָׂרוֹ" - שאף הדבר הטפל לבשרו כמו העור, אסור בהנאה.

והאי תנא: ואילו התנא הנ"ל שלומד שהעור אסור בהנאה מ"וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי" סובר שלא דורשים דרשות מהמילה 'את', וכפי שלמדנו בכרייתא שנחלקו רבי שמעון העמסוני ורבי עקיבא האם דורשים את המקומות שכתוב בהם 'את'.

היה **דורש כל 'אתין' שבתורה:** שהם באים לרבות דבר נוסף. אבל כשהוא הגיע למצות יראת ה' הוא פרש ולא דרש ב'אַת' שבה כלום, כי הוא פחד לרבות דבר נוסף ולהשוות אותו ליראת ה'.

הגמרא מביאה את התנאים הדורשים את הפסוק "וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי" לדרשות אחרות:

תנו רבנן ובעל השור נקי: שור תם שהרג אדם - בעל השור לא משלם חצי כופר, בשונה משור תם שהזיק שמשלם חצי נזק.

אמר לו רבי עקיבא: הרי שור תם משלם רק מגופו, ואם הוא נסקל אין לו ממה לשלם. ואם כן יאמר הבעלים ליורש של הניזק בבדיחותא: תביא אותו לבית דין והם ישלמו לך ממנו...

אמר לו רבי אליעזר: כך אני נחשב בעיניך שלזה התכוונתי? אני התכוונתי למקרה שהשור הרג על פי עד אחד או על פי הודאת הבעלים - שאז הוא לא נסקל, והפסוק מלמד שבכל אופן מכיון שהוא שור תם הוא לא משלם חצי כופר.

קושיא: על פי בעלים - מודה בקנס הוא: אם מדובר שהרג על פי הודאת הבעלים, מה החידוש שהוא פטור מחצי כופר? הרי הוא מודה בקנס והדין הוא שמודה בקנס פטור לגמרי!

תירוץ: קסבר כופרא כפרה: רבי אליעזר סובר שכופר אינו 'קנס' אלא 'כפרה', ולכן המודה בו חייב.

תניא אידך: תשובה אחרת ענה רבי אליעזר לרבי עקיבא: מדובר בשור שהתכוין להרוג בהמה ולבסוף פגע באדם והרגו, שאין בו חיוב סקילה. וכן התכוין להרוג גוי והרג יהודי, או התכוין להרוג תינוק יהודי 'נפל' (העומד למות לאחר הלידה) והרג תינוק בר קיימא שבמקרים הללו אין חיוב סקילה. ועל כך מלמד הפסוק שאם הוא תם הוא פטור מחצי כופר.

הי אמר ליה ברישא: נמצא שרבי אליעזר ענה לרבי עקיבא שתי תשובות. השאלה היא: איזו תשובה הוא ענה ראשונה ואיזו שניה? נאמרו בזה שתי דעות: אחת של רב טביומי ואחת של רב כהנא.

הדבר ברור שהתשובה השניה טובה יותר מהראשונה, כי על הראשונה יש להקשות: אם מדובר שהמית על פי הבעלים - הרי מודה בקנס פטור וכנ"ל, ואם מדובר שהמית על פי עד אחד - הרי לא מוציאים ממון על פי עד אחד אלא רק על פי שניים.

הגמרא מבארת את הטעם של כל דעה - על פי משל לדייג ששולה דגים מהים.

לדעת רב כהנא אמנם בתחילה רבי אליעזר השיב את התשובה השניה, ואף על פי כן הוא לא נמנע לאחר מכן מלהשיב את התשובה הראשונה החלשה יותר. כי זה כמו דייג שבתחילה העלה בחכתו דגים שמנים ואם לאחר מכן הוא מוצא דגים קטנים גם אותם הוא מוסיף.

לדעת רב טביומי בתחילה רבי אליעזר השיב את התשובה הראשונה החלשה יותר כי זו התשובה שהוא מצא, ואפילו שהיא חלשה הוא העדיף לענות אותה כי זה מה שיש לו עכשיו בידו, ואם אחר כך הוא ימצא תשובה טובה יותר הוא יאמר גם אותה. וזה כמו דייג שמצא דגים קטנים שהוא לוקח אותם דבר ראשון, ואם אחר כך הוא מוצא דגים גדולים ואין לו מקום להניח אותם בסל, הוא זורק את הקטנים ומכניס במקומם את הגדולים.